

بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد فرهنگیان شهر رشت نسبت به تنظیم خانواده و

روش‌های پیشگیری از حاملگی

دکتر علی روشنی* - دکتر سید امیر کیانی** - دکتر فروغ مختاری*** - دکتر عبدالعظیم صدیقی***

* استادیار گروه ارولوژی-دانشگاه علوم پزشکی گیلان

** مربی ارشد وازکنومی معاونت بهداشتی-دانشگاه علوم پزشکی گیلان

*** پزشک عمومی

چکیده

مقدمه: تنظیم خانواده به عنوان راهکاری برای مقابله با افزایش جمعیت از سوی اکثر کشورها پذیرفته شده است. یکی از مهمترین عوامل موفقیت برنامه‌های تنظیم خانواده یافتن الگوی منطقه‌ای مناسب برای آموزش اهداف آن است. این موضوع زمانی میسر می‌شود که شناخت کافی از آگاهی، نگرش و عملکرد گروه‌های مختلف اجتماعی هر منطقه وجود داشته باشد.

هدف: بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد فرهنگیان شهر رشت نسبت به تنظیم خانواده و روش‌های پیشگیری از حاملگی.

مواد و روش‌ها: مطالعه حاضر از نوع مقطعی بوده و روی معلمان مقاطع مختلف در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ انجام گرفت. نمونه‌گیری به صورت تصادفی، و حجم نمونه ۵۴۴ نفر (۱۳۷ مرد و ۳۶۶ زن) بود. داده‌ها بوسیله پرسشنامه‌ای که توسط معلمان تکمیل می‌شد، به دست آمد. در مجموع ۵۰۳ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

نتایج: محدوده سنی افراد مورد مطالعه ۵۵-۲۵ سال (متوسط ۳۸/۴ سال) بود. متوسط سن زمان ازدواج ۲۴/۱ سال با انحراف معیار ۳/۷± و متوسط تعداد فرزندان ۱/۹۴ با انحراف معیار ۰/۹۴± بود. ۵۷/۵٪ از شرکت کنندگان دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر بودند. ۴۴/۱٪ از پژوهش‌شوندگان پزشک و پرسنل بهداشتی را مهمترین منبع کسب اطلاعات خود در مورد پیشگیری از حاملگی بر شمردند.

متوسط نمره آگاهی ۴/۲۱ از ۱۰ بود و ۶۲/۸٪ از نظر آگاهی در گروه متوسط قرار گرفتند. بین سن و آگاهی افراد رابطه معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/000$).

متوسط نمره نگرش ۳/۷۳ از محدوده ۱۲ تا ۱۲- بود و ۸۳/۳٪ افراد در گروه با نگرش مثبت قرار گرفتند. بین تعداد فرزندان و نگرش این افراد ارتباط معنی‌داری دیده می‌شد ($P < 0/005$). شایعترین روش مورد استفاده پژوهش‌شوندگان برای پیشگیری از حاملگی مقاربت منقطع (۱۹/۷٪) بود. ۴۲/۷٪ افراد عنوان کردند که حداقل یک بار بدون برنامه‌ریزی قبلی صاحب فرزند شده‌اند.

نتیجه‌گیری: آنچه در این پژوهش ارائه شد نشان دهنده نگرش مثبت افراد پژوهش‌شونده نسبت به لزوم تنظیم خانواده و پیشگیری از حاملگی‌های ناخواسته بود. ولی به علت پائین بودن سطح آگاهی نسبت به روش‌های پیشگیری از حاملگی، میزان حاملگی‌های بدون برنامه‌ریزی بالا بود که نشانگر عملکرد ضعیف پژوهش‌شوندگان در این زمینه است.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری از آبستنی / تنظیم خانواده / دانش، نگرش، عملکرد

مقدمه

خانواده و سپس بهداشت باروری داد. (۱) کنفرانس‌های جهانی جمعیت و توسعه (ICPD) نقش بسزایی در تعیین حقوق انسانها در باروری و گزینش راهبرد مناسب در جهت کنترل رشد جمعیت و بهبود وضعیت زنان داشته است (۲).

از مهمترین اصول سیاست تنظیم خانواده، اختیاری و

از نیمه دوم قرن بیستم کشورها و مجامع جهانی با درک وضعیت وخیم رشد جمعیت، تلاش خود را در جهت کنترل آن به کار بردند. سیاست تحدید موالید که نگاهی یک سویه و صرفاً کمی به موالید داشت از سوی اندیشمندان و حامیان حقوق و آزادیهای انسانی به چالش گرفته شد و بسرعت جای خود را به سیاست تنظیم

آگاهانه بودن پذیرش آن و استفاده از روش‌های پیشگیری از حاملگی است. (۲) راهکار پیشنهاد شده افزودن بر آگاهی‌های افراد با هدف تغییر نگرش و ایجاد انگیزه و در نهایت تغییر عملکرد خانواده‌ها در زمینه اهداف تنظیم خانواده می‌باشد. آموزش، در این میان از جایگاه والایی برخوردار است. بدون آموزش و انتقال صحیح اطلاعات برنامه‌های تنظیم خانواده یا اصولاً هر طرح دیگری که محتاج به حضور مردم به صورت فعال در اجرای آن هستند محکوم به شکست است (۳). از طرفی سطح آگاهیها و نحوه تلقی و رفتار باروری مردم مناطق مختلف دنیا با توجه به فرهنگ، اعتقادات و طبقه اقتصادی - اجتماعی آنها بسیار متفاوت است (۴).

برنامه‌ریزی‌های آموزشی باید متناسب با ویژگی‌های گروه‌های مختلف اجتماعی طرح و اجرا گردد. فرهنگیان، بخصوص آنان که در دبیرستان‌ها تدریس می‌کنند به خاطر برخورد با جوانان می‌توانند نقش بسیار مؤثری در زمینه آگاهی دادن در مورد مسائل تنظیم خانواده ایفا کنند. از سوی دیگر فرهنگیان خود بخشی از بزرگترین قشر جمعیتی ایران یعنی طبقه متوسط هستند. همبستگی و تعاملات فکری میان فرهنگیان رواج بیشتری دارد. مضافاً آنان جزء گروه‌های مرجع جامعه محسوب می‌شوند و طبعاً آگاهی، نگرش و عملکرد آنان در زمینه‌های گوناگون در جامعه منعکس می‌شود. بنابراین به نظر می‌رسد تحقیق در زمینه آگاهی و عملکرد فرهنگیان بتواند نمایه خوبی از وضعیت طبقه متوسط جامعه باشد. و هرگونه کار تبلیغی، آموزشی و مشاوره‌ای روی این گروه می‌تواند نتایج چشمگیری در پیشبرد اهداف تنظیم خانواده در جامعه ایجاد کند. در سال ۱۳۷۹ تحقیقی بر روی معلمان شهرستان زاهدان صورت گرفت. تحقیق ما ضمن تکمیل کارهای قبلی امکان مقایسه بین این گروه‌ها را نیز فراهم نمود (۵).

مواد و روش‌ها

این مطالعه به صورت توصیفی - مقطعی بر روی ۵۴۴ نفر

(۱۳۷ نفر ۲۷/۲ مرد و ۳۶۶ نفر ۷۲/۸ زن) از فرهنگیان مقاطع سه گانه تحصیلی، از طریق پرکردن پرسشنامه در جلسات گروه‌های آموزشی ادارات آموزش و پرورش مناطق ۱ و ۲ رشت انجام شد. پرسشنامه‌ها حاوی ۴۴ سؤال شامل ۱۶ سؤال دموگرافیک، ۱۰ سؤال مربوط به آگاهی، ۱۲ سؤال مربوط به نگرش و ۶ سؤال مربوط به عملکرد افراد در زمینه تنظیم خانواده بود.

از سئوالات آگاهی در بخش آگاهی‌های فیزیولوژیک باروری ۴ سؤال برای شرکت کنندگان مرد وزن متفاوت بود. از آنجا که بچه دار شدن و عملکرد تنظیم خانواده به رفتار باروری زوجها مربوط می‌شود لذا در انتخاب شرکت کنندگان در پژوهش از نظر جنسیتی تفاوتی قائل نشدیم.

در مجموع ۵۰۳ پرسشنامه (۹۲٪) از کل پرسشنامه‌هایی که بین فرهنگیان توزیع شده بود به طور کامل تکمیل گردید. اطلاعات جمع‌آوری شده توسط نرم افزار SPSS مورد آنالیز قرار گرفت.

معیارهای ارزشیابی در چهار سطح بد، متوسط، خوب و عالی براساس ۲۵٪ از امتیازهای سئوالات هر بخش در نظر گرفته شده است.

نتایج

محدوده سنی افراد شرکت کننده در این تحقیق ۲۵-۵۵ سال و میانگین سنی (۳۸/۴±۷/۰۳) بود. متوسط سن همسران در مردان (۳۴/۵±۸) سال و در زنان (۴۱±۸) سال بوده است. متوسط سن ازدواج در مردان (۲۶±۳) و در زنان (۲۳±۴) بود. تعداد فرزندان در محدوده ۰-۵ فرزند و متوسط آنها (۱/۹۴±۰/۹۴) بود. از نظر میزان تحصیلات ۱۲٪ دیپلمه، ۳۰٪ فوق دیپلم ۵۰٪ لیسانس و ۷٪ بالاتر از لیسانس بودند. ۴۱/۶٪ در دبیرستان و پیش دانشگاهی، ۲۹٪ در راهنمایی و ۲۹/۴٪ در مقطع ابتدایی تدریس می‌کردند.

اطلاعات مربوط به آگاهی: متوسط نمره آگاهی (۴/۲۱±۱/۶) از مجموع ۱۰ نمره امتیازات این بخش از پرسشنامه بوده

نگرشی ۸۳/۳٪ افراد شرکت کننده در پژوهش در گروه با نگرش مثبت قرار گرفتند.

ارتباط بین نگرش افراد با سن، تعداد فرزندان، سطح تحصیلات، مقطع تحصیلی که در آن تدریس می کنند و تعداد فرزندان که بدون برنامه ریزی به دنیا آورده اند بررسی گردید و تنها ارتباط معنی دار بین نگرش و تعداد فرزندان یافت شد. ($P < 0.005$)

جدول ۲: نحوه نگرش افراد با توجه به تعداد فرزندان

تعداد فرزند	۰-۱ فرزند	۲-۳ فرزند	۴-۵ فرزند	کل
تعداد فرزند	۱۲۳	۲۸۵	۱۱	۴۱۹
نگرش مثبت	۵	۳۱	۷	۴۳
بی تفاوت	۱۰	۳۰	۱	۴۱
منفی	۱۳۸	۳۴۶	۱۹	۵۰۳
کل				

یافته های مربوط به عملکرد: (توضیح: منظور استفاده از روش توسط فرد شرکت کننده در پژوهش و همسرش بوده است) از میان روش هایی که این افراد در گذشته از آنها استفاده می کرده اند مقاربت منقطع (مردان ۳۲٪ و زنان ۳۳٪) و قرص (مردان ۲۹٪ و زنان ۲۵٪) شایعترین ها بودند.

جدول شماره ۳: روش پیشگیری که افراد شرکت کننده در حال حاضر استفاده می کنند به درصد

روش مورد استفاده	قرص	کپسول کاشنی	IUD	کاندم	واژکومی	توبکومی	آمبول تزریقی	مقاربت منقطع	دوره مطمئن	هیچکدام	کل
زن	۱۴	۰	۷	۱۸	۲	۱۱	۰	۲۲	۱۱	۱۵	۱۰۰
مرد	۳۰	۱	۳	۱۲	۴	۹	۰	۱۴	۱۵	۱۲	۱۰۰

شایعترین دلیل تغییر روش پیشگیری، عوارض طبی روش قبلی در (۲۰/۵٪) و حاملگی ناخواسته (شکست روش قبلی) در (۱۱/۹٪) موارد بوده است.

بحث و نتیجه گیری

شایعترین دلیل تغییر روش پیشگیری، عوارض طبی روش قبلی در (۲۰/۵٪) و حاملگی ناخواسته (شکست روش قبلی) در (۱۱/۹٪) موارد بوده است. شرکت کنندگان در پاسخ به این سؤال که مهمترین منبع کسب اطلاعاتشان در مورد پیشگیری از حاملگی از چه طریق بوده است پزشک و پرسنل بهداشتی (۴۴/۱٪) و رسانه های گروهی را (۲۰/۷٪) نام بردند. و در پاسخ به این سؤال که بهترین راه آموزش روش های

است. متوسط نمره آگاهی برای آقایان ($1.7 \pm 4.9/28$) و خانم ها ($1.6 \pm 4/18$) بود.

در جدول ۱ سطح آگاهی شرکت کنندگان به تفکیک گروه های سنی ۱۰ ساله آمده است

جدول ۱: میزان آگاهی افراد با توجه به سن

سن	۲۵-۳۴ سال	۳۵-۴۴ سال	۴۵-۵۵ سال	کل
بد	۱۹	۲۶	۲۵	۷۰
متوسط	۹۰	۱۳۱	۹۵	۳۱۶
خوب	۵۴	۴۶	۱۵	۱۱۵
عالی	۰	۲	۰	۲
جمع	۱۶۳	۲۰۵	۱۳۵	۵۰۳

ارتباط آگاهی با سن، تعداد فرزندان، سطح تحصیلات، تعداد فرزندان ناخواسته و مقطع تحصیلی که در آن تدریس می کردند بررسی گردید.

۶۲/۸٪ افراد در گروه با آگاهی متوسط قرار گرفتند و فقط بین سن و آگاهی ارتباط معنی دار وجود داشت ($P < 0.05$).

یافته های مربوط به نگرش: متوسط نمره نگرش ۳/۷۳ از محدوده (۱۲ تا ۱۲-) بود. براساس تقسیم بندی پیش گفته

که باز هم تفاوت چشمگیری با فرهنگیان زاهدان (۳/۲۵) نداشت.

اینکه ۴۴/۱ درصد از افراد آگاهی خود را از پرسنل بهداشتی-درمانی دریافت کرده بودند جایگاه مهم این نهاد را در ارتقاء آگاهی‌های جامعه نشان می‌دهد و لزوم فعالیت بی وقفه راگوشزد می‌کند. به دنبال آن رسانه‌های گروهی با ۲۰/۷ درصد دومین منبع کسب اطلاعات بوده‌اند. بنظر می‌رسد با توجه به پوشش وسیع رسانه‌های مکتوب و غیرمکتوب در سطح کشور، آنها توانسته‌اند نقش خود را در این زمینه بخوبی ایفا کنند. (به طوریکه در بسیاری از موارد دست اندرکاران سیستم بهداشتی کشور به جای رسانه‌های گروهی مبادرت به انتشار جزوات و تهیه فیلم‌های آموزشی در رابطه با موضوعات تنظیم خانواده می‌کنند).

روند معنی دار افزایش آگاهی با کاهش سن در این تحقیق نشان می‌دهد که نسل جدید در فضای به نسبت بازتری از نظر دسترسی به اطلاعات زندگی می‌کند. این نکته شاید نوید دهنده بروز رفتار باروری متناسب‌تری از نسل جوانتر در آینده باشد. و از طرف دیگر می‌تواند انگیزه‌های جدیدی را در متولیان برنامه‌های تنظیم خانواده در توجه بیشتر به آگاه‌سازی نسل نوجوان و جوان کشور ایجاد کند. متوسط نمره آگاهی برای آقایان ۴/۲۸ و برای خانم‌ها ۴/۱۸ از مجموع ۱۰ نمره بود که تفاوت چندانی را نشان نمی‌دهد. ارتباط معنی داری در آگاهی افراد با توجه به سطح تحصیلاتشان یافت نشد. این موضوع بیانگر آن است که در تحصیلات عالی کشور جایی برای طرح و ارائه مسائل مربوط به تنظیم خانواده وجود نداشته است. البته اخیراً این موضوع در دانشگاه‌ها مورد توجه قرار گرفته و یک واحد درسی جمعیت و تنظیم خانواده به برنامه آموزشی دانشجویان رشته‌های غیرعلوم پزشکی افزوده شده است که تأثیرات آن را در آینده باید ملاحظه کرد.

ارتباط معنی دار دیگر بین تعداد فرزندان و نحوه نگرش این افراد مشاهده شد. به طوری که افزونی تعداد فرزندان

در گروه‌های با نگرش بی تفاوت و منفی دیده می‌شود (P=۰/۰۰۵).

در این زمینه شاید بتوان با طراحی برنامه‌های آموزشی مناسب موجب افزایش انگیزه در خانواده‌های پر فرزند شد. این برنامه‌ها می‌تواند حاوی مطالبی در تبیین خطرات ناشی از حاملگی‌های مکرر و ناخواسته برای سلامت مادر و فرزند، و ایجاد مشکلات مختلف خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی باشد.

اختلاف معنی دار در نگرش افرادی که بدون برنامه‌ریزی صاحب فرزند شده بودند و مابقی افراد وجود نداشت. به بیان دیگر اکثریت افراد معتقد به تنظیم خانواده بودند ولی با توجه به میزان بالای فرزندان که بدون برنامه‌ریزی به دنیا آمده‌اند (۴۲/۷٪) می‌توان نتیجه گرفت که نقایصی در اطلاع رسانی و یا نوع ارائه خدمات تنظیم خانواده وجود دارد. اصلاح ساختار سیستم‌های ارائه دهنده خدمات تنظیم خانواده و حساس کردن مشاوران می‌تواند در بهبود عملکرد متقاضیان با انگیزه مؤثر باشد.

از نظر عملکرد، شایعترین روش‌های پیشگیری از بارداری در بین پژوهش‌شوندگان به ترتیب مقاربت منقطع (۳۲/۵٪)، قرص (۲۷٪)، کاندوم (۱۳/۵٪) و دوره مطمئن (۹٪) بود. ده درصد از افراد از هیچ روشی استفاده نمی‌کردند. ۲۰/۵ درصد از کل افراد به علت عوارض طبی و ۱۱/۹ درصد به علت حاملگی ناخواسته روش پیشگیری خود را تغییر داده‌اند. ۵۷ درصد بقیه تغییر روش نداشتند. از نظر سنی تفاوت چندانی در انتخاب روش پیشگیری از بارداری مشاهده نشد. میزان تحصیلات هم تأثیر چندانی در انتخاب روش پیشگیری نداشت.

در یک جمع‌بندی کلی، پژوهش ما بیانگر وجود نگرش مثبت در بین افراد پژوهش‌شونده بود. اما این نگرش مثبت با میزان آگاهی قابل قبولی همراه نبوده است و نتیجه آن را می‌توان در بالا بودن تعداد فرزندان که بدون برنامه‌ریزی به دنیا آمده مشاهده کرد.

منابع

1. German A. Population and Reproductive Health Where do we go next?. Am J public Health 2000; 90(12): 1845-47.
  2. Rosenfield AG. After Cairo: Women's Reproductive and Sexual Health, Rights, and Empowerment. Am J Public Health 2000; 90(9): 1403-8.
  3. Lozano-Ponce EC, et al. The Power of Information and Contraceptive Choice a Family Planning Setting Mexico Sex Transm Infect 2000; 76(4): 277-81.
  4. Spinelli Angela, et al . Patterns of Contraceptive Use in 5 European Countries. Am J Public Health 2000; 90: 1403 .
- ۵- کیخا، فاطمه؛ رخشانی، رضا: بررسی سطح آگاهی و نگرش معلمان مرد دبیرستانها و مدارس راهنمایی زاهدان در مورد عمل وازوکتومی در سال ۱۳۷۹. خلاصه مقالات دومین کنگره ملی بهداشت عمومی و طب پیشگیری. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی کرمانشاه، ۱۳۸۰، ص: ۳۰۷.

A Study on Knowledge, Attitude and Performance of Teachers in Rasht- City Concerning Family Planning and Contraceptive

Methods

Roshani A, Kiani S A, Mokhtari F, Sedighi A

Abstract

Introduction: Today, population is the greatest problem in developing countries and family planning is accepted as a strategy against it by all countries and correct education of family planning and improvement of awareness level have a significant role in control of population in this field.

Objective: Present study was carried out to examine knowledge, attitude and performance of teachers in Rasht-City concerning Family Planning and Contraceptive Methods in 2001-2002.

Materials and Methods: This study was performed in all teachers with different degrees. Sample size was 544 individuals and data were collected with questionnaires. In general, 503 questionnaires were analyzed by SPSS software.

Results: Age range of individuals studied was 25-55 years with mean age 38.4 years. Mean age of marriage was 24.1 with ± 3.7 standard deviation and mean number of children 1.94 with ± 0.9 year standard deviation. 57.5 percent of contributors have license degrees. 44.1 percent of subjects regarded physicians and health care workers as the most important reference for achieving information. Mean score of awareness was 4.21 from a total score of 10 and 62.8 percent of them in terms of awareness were in intermediate degree. There was a reliable relationship between age and awareness (P Value 0.000).

Mean score of attitude was 3.73 in range of (-12,12) and 83.3 percent of persons were located in positive attitude group. It was found that there was reliable relationship between children number and attitude. (P.value:0. 005)

Most common method for contraception was coitus interruptus (19.7 percent). 42.7 percent of parents indicated that they had an unexpected childbirth.

Conclusion: What was presented in this research revealed positive attitude among persons. In other words, there were strong motivations in the subjects concerning the necessity for family planning and prevention of unwanted pregnancies. However, due to low knowledge level about contraceptives, there was a high rate of unwanted pregnancies that suggest the poor performance of the investigatees.

Key words: Contraception/ Family Planning/ Knowledge, Attitude, Practice

